

کنفرانس امنیتی مسکو

بازتعریف امنیت جهانی

مهدی سیف‌تیریزی

پژوهشگر مسائل روسیه

در سایه تحولات پیچیده امروز مسکو میزبان یکی از مهم‌ترین گردهمایی‌های بین‌المللی در حوزه امنیت است‌که در آن برخی از برجسته‌ترین چهره‌های سیاسی و امنیتی از بیش از ۱۲۰ کشور جهان حضور دارند. این جمع شامل دبیران شورا‌های امنیت، نمایندگان رؤسای جمهور و نخست‌وزیران در امور امنیت ملی، معاونان نخست‌وزیر مسئول بخش‌های نظامی، وزرا، رؤسای سرویس‌های اطلاعاتی و امنیتی و همچنین مدیران سازمان‌های بین‌المللی مرتبط است. این نشست که در روزهای ۲۷ تا ۲۹ مه ۲۰۲۵ (۷ تا ۹ خرداد ۱۴۰۳) برگزار می‌شود و از سوی ایران علی‌اکبر احمدیان، دبیر شورای عالی امنیت ملی کشورمان در آن حضور یافته‌است به دلیل حساسیت‌های سیاسی بدون تبلیغات گسترده سازمان‌دهی شده، اما محتوا و خروجی آن محرمانه‌هم نیست. این رویداد در شرایطی برگزار می‌شود که جهان با تحولات ژئوپلیتیکی پیچیده‌ای مواجه‌است و نیاز به گفت‌وگوهای چندجانبه‌برای بازتعریف معماری امنیت جهانی بیش از پیش احساس می‌شود.

■ ■ ■

■ **زمینه‌های جهانی و چالش‌های پیش‌رو**

جهان امروز در یکی از پیچیده‌ترین و غیرقابل پیش‌بینی‌ترین مقاطع تاریخی خود قرار دارد. بازگشت دونالد ترامپ به کاخ سفید بار دیگر مسیر سیاست خارجی این کشور را تغییر داده و رویکرد «صلح از طریق قدرت» را به‌عنوان محور اصلی سیاست‌گذاری واشنگتن معرفی کرده‌است. این رویکرد، که بر پیشبرد منافع ملی آمریکا به هر قیمت تأکید دارد، فشار‌های فزاینده‌ای را بر کشورهای جهان وارد کرده‌است. این سیاست به‌ویژه در قبال ایران پیامدهای قابل توجهی دارد. خروج آمریکا از برجام در دوره اول ریاست جمهوری ترامپ و اعمال تحریم‌های حداکثری، در برهه‌ای اقتصاد ایران را تحت فشار بی‌سابقه‌ای قرار داد. اکنون، با بازگشت احتمالی این سیاست‌ها، مذاکرات هسته‌ای ایران و آمریکا بار دیگر در معرض چالش‌های جدی قرار گرفته‌است. اروپا، که در ظاهر میانه‌چی مذاکرات هسته‌ای بوده، در عمل با سیاست‌های دوگانه خود، به‌ویژه در زمینه تهدید به استفاده از «مکانیسم ماشه» برای بازگرداندن تحریم‌های سازمان ملل علیه ایران، نقش مخربی ایفا کرده‌است. کشورهای اروپایی، به‌ویژه ترنیکای اروپا (بریتانیا، فرانسه و آلمان)، در حالی که از یک سو خواستار حفظ برجام هستند، از سوی دیگر با فشار‌های سیاسی و تهدید به اعمال‌سازی مکانیسم ماشه، عملاً مذاکرات را به بن‌بست کشانده‌اند. این رفتار، که از منظر ایران نوعی «شیطنت سیاسی» تلقی می‌شود، نه تنها اعتماد تهران به طرف‌های غربی را تضعیف کرده، بلکه به پیچیدگی‌های مذاکرات افزوده‌است. به‌ویژه در شرایطی که دولت جدید آمریکا احتمالاً رویکردی سختگیرانه‌تر در قبال ایران اتخاذ خواهد کرد، این اقدامات اروپا می‌تواند به تشدید

روسیه چگونه در مذاکرات ایران و آمریکا بازی می‌کند؟

دیپلماسی سایه مسکو

سعیده شمس

دکترای مطالعات منطقه‌ای

در حالی که صحنه دیپلماسی میان تهران و واشنگتن بار دیگر پشت درهای بسته به جریان افتاده، مسکو با دقتی محاسبه‌گرانه در حاشیه‌ایستاده است؛ نه تماشاگر صرف نه بازیگری آشکار بلکه استراتژیستی که سال‌ها در میدان چانه‌زنی جهانی هم‌زمان با برخورد و تعامل قواعد بازی را آموخته‌است. از نگاه کرملین، مذاکرات هسته‌ای ایران و آمریکا صرفاً یک پرونده منطقه‌ای نیست؛ بلکه صحنه‌ای است برای بازتعریف موازنه قدرت، تضعیف اهرم‌های غرب و تثبیت جایگاه روسیه در چیدمان جدید روابط بین‌الملل. این لحظه نقطه نقطه عطفی در پرونده هسته‌ای که آزمونی سرنوشت‌ساز برای دکت‌رین سیاست خارجی مسکو در دوران پسا فشار آمریکا به‌شمار می‌رود.

■ ■ ■

■ **نقشه کرملین: از حمایت تهران تا مهار آمریکا**

با شروع مذاکرات ایران و آمریکا طی روزهای اخیر، روسیه در مواجهه با این موضوع در موقعیتی قرار گرفته‌است که میان فرصت و احتیاط حرکت می‌کند. از زمان آغاز جنگ اوکراین در سال ۲۰۲۲ جایگاه جهانی مسکو تغییر کرده‌است: منزوی‌شده از سوی غرب اما در عین حال نزدیک‌تر به چین و دیگر کشورهای مخالف ایالات متحده. این نظم نوین چندقطبی، کرملین می‌کوشد تا نفوذ آمریکا را در هر کجا که ممکن است کاهش دهد. بااین‌وجود مسکو نگران بی‌ثباتی در مرزهای جنوبی خود است. دولت پوتین بارها تأکید کرده که نمی‌خواهد شاهد ظهور بازیگران هسته‌ای جدید باشد. همان‌طور که دیمیتری اسکوف، سخنگوی کرملین در مارس ۲۰۲۵ بیان کرده که مسکو معتقد است موضوع هسته‌ای ایران باید «صرفاً از طریق روش‌های سیاسی و دیپلماتیک مسالمت‌آمیز» حل و فصل شود در عین حال یادآور شده که ایران «شریک و متحد است». به بیان دیگر، محاسبه کرملین میان تضعیف هژمونی آمریکا و جلوگیری از هرگونه جنگ گسترده با فراگیری سلاح‌های هسته‌ای در خاورمیانه در نوسان است. موقعیت روسیه در نظم پایدار قدرت جهانی سیاست خارجی اش طی سال‌های اخیر بر دو محور استوار بوده‌است:

- اتحاد راهبردی با چین؛
- بسط روابط با دشمنان آمریکا؛

مسکوه به دنبال آن است که «حاکمیت ملی» خود را حفظ کرده و با تضعیف ایالات متحده نفوذ بیشتری به‌ویژه در خاورمیانه به دست آورد. این جاه‌طلبی با واقعیت اقتصادی روسیه نیز در تقابل است: تحریم‌های شدید و اقتصاد جنگی دوگانه، رشد اقتصادی را کند کرده‌است. بااین‌وجود به‌عنوان یکی از اعضای دائم شورای امنیت سازمان ملل و یک قدرت هسته‌ای، همچنان نفوذ دیپلماتیک خود را حفظ کرده‌است. در این میان مذاکرات اخیر ایران و آمریکا برای روسیه فرصتی است جهت بازگشت به مرکز تحولات بین‌المللی. مسکو با حضور و غیر مستقیم در این مذاکرات می‌تواند خود را به‌عنوان طرف دار دیپلماسی و منتقد فشار‌های یک‌جانبه آمریکا معرفی کند. تحلیل‌گران یادآور می‌شوند که این کشور خواهان موقعیت مذاکرات است؛ اما نه به قیمتی که بازیگران دیگر از جمله خودش در حاشیه قرار گیرند. به همین دلیل مسکو بیشتر از نتیجه نهایی نگران چهار چوب چندجانبه و قابل انکاس‌ت که حضور آن را تثبیت کند.

■ **نزدیکی تهران و مسکو پس از سال ۲۰۲۲**

روابط ایران و روسیه پس از آغاز جنگ اوکراین وارد مرحله‌ای تازه شد. ارسال پهپادهایی که گفته می‌شود منشأ ایرانی دارد به روسیه و استفاده از آن‌ها در اوایل جنگ، پیوندی تاکتیکی میان دو کشور ایجاد کرد. در مقابل روسیه حمایت‌سیاسی از ایران در نهادهای بین‌المللی را افزایش داد و برای مقابله با تحریم‌های غرب علیه ایران به تهران کمک کرد. در ژانویه ۲۰۲۵ پوتین و رئیس‌جمهور کشورمان یک «توافق‌نامه مشارکت جامع راهبردی بیست‌ساله» امضا کردند. سرگنی لاوروف این پیمان را

تش هامنچر شود. در سطح جهانی، اتحادیه اروپا مسیر نظامی‌سازی اقتصاد خود را در پیش گرفته و با تخصیص ۸۰۰ میلیارد یورو برای بازسازی تسلیحاتی، به‌ظاهر برای تقابل با روسیه آماده می‌شود. حمایت مداوم غرب از اوکراین، گسترش نفوذ نظامی ناتو در آسیا و ایجاد پتانسیل درگیری در این منطقه و ازسری‌ریز قابلیت تسلیحاتی در فضا، همگی نشان‌دهنده افزایش تنش‌های جهانی هستند. چین نیز که در دکت‌رین سیاست خارجی ترامپ به‌عنوان دشمن اصلی آمریکا معرفی شده می‌تواند چشم‌اندازی از تقابل را میان دو قدرت بزرگ جهانی به‌تصور بکشد که در این صورت در آینده نزدیک شاهد پیامدهای گسترده‌ای برای امنیت جهانی خواهیم بود. از منظر ایران، این تحولات نه تنها تهدیدی مستقیم برای امنیت منطقه‌ای به‌شمار می‌روند، بلکه بر مذاکرات هسته‌ای و روابط بین‌المللی تهران تأثیر می‌گذارند. ایران به‌عنوان کشوری که در دهه‌های گذشته تحت فشار‌های شدید اقتصادی و سیاسی غرب قرار داشته، اکنون بیش از هر زمان دیگری نیاز به ایجاد ائتلاف‌های جدید و تقویت همکاری‌های چندجانبه با کشورهای مانند روسیه و چین دارد. کنفرانس مسکو فرصتی بی‌نظیر برای رازین‌های دیپلماتیک در این زمینه فراهم می‌کند.

■ **محورهای کنفرانس مسکو**

ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه، در ۹ اردیبهشت ۱۴۰۳ بار دیگر بر ضرورت

ایجاد یک معماری جدید برای امنیت جهانی تأکید کرد که بر اساس برابری و احترام به منافع همه کشور ها طراحی شود. او اظهار داشت: «جامعه جهانی باید با همکاری، سیستمی از امنیت برابر و قابل تجزیه‌پذید آورد که به‌طور قابل اعتماد از همه کشورها محافظت کند. بدون اینکه به منافع دیگران آسیب برساند.» این دیدگاه، که محور اصلی کنفرانس مسکو را تشکیل می‌دهد، با منافع ملی ایران همخوانی دارد. تهران همواره بر ضرورت احترام به حاکمیت ملی و پرهیز از سیاست‌های یک‌جانبه‌گرایانه تأکید کرده و از ایده یک نظم جهانی چندقطبی حمایت می‌کند. نکته قابل توجه این است که دعوت‌نامه‌های این کنفرانس حتی به کشورهای غیر دوست روسیه، از جمله آمریکا، ارسال شده‌است. برخی از این کشورها، از جمله متحدان یک‌رف در مذاکرات اخیر استانبول، ابراز علاقه کرده‌اند که در این نشست شرکت کنند، علی‌رغم مواضع ضدروس‌ی خود. این حضور احتمالی می‌تواند بستری برای گفت‌وگوهای غیر مستقیم با ایران نیز فراهم کند، به‌ویژه در زمینه مذاکرات هسته‌ای که همچنان در بن‌بست قرار دارد.

■ **عنصر جدید:**

بحث‌های مفهومی درباره تحولات جهانی

یکی از ویژگی‌های برجسته این کنفرانس، برگزاری یک بحث مفهومی توسط برجسته‌ترین کارشناسان روس در حوزه روابط بین‌الملل است که به تحلیل روندهای

واقعی توسعه جهانی خواهد پرداخت. این بحث توسط اعضای کمیته مسائل جهانی و امنیت بین‌المللی شورای علمی-کارشناسی شورای امنیت فدراسیون روسیه هدایت خواهد شد. به شرکت‌کنندگان خارجی کارژاری با عنوان «۲۰۲۵: تحول جهان» ارائه می‌شود که به تحلیل عمیق فرایندهای جهانی و تأثیر آن‌ها بر امنیت بین‌المللی می‌پردازد. این گزارش می‌تواند دیدگاه‌های ارزشمندی در باره آینده نظم جهانی ارائه دهد. ایران، که در سال‌های اخیر با چالش‌های متعددی از جمله تحریم‌ها، فشار‌های سیاسی و تهدیدات نظامی مواجه بوده، نیاز به درک دقیق‌تری از تحولات جهانی دارد تا بتواند استراتژی‌های خود را در حوزه سیاست خارجی و امنیت ملی تنظیم کند. به‌ویژه، در شرایطی که آمریکا با سیاست «اول آمریکا» و اروپا با نظامی‌سازی فزاینده، نظم جهانی را به سمت تقابل‌های جدید سوق می‌دهند، ایران باید از فرصت‌هایی مانند کنفرانس مسکو برای تقویت جایگاه خود در نظم نوین جهانی استفاده کند.

■ **تمایز کنفرانس مسکو با سایر نشست‌ها**

برخلاف کنفرانس امنیتی مونیخ، که به دلیل وابستگی به یک روایت ایدئولوژیک غربی، ماهیتی بسته و یک‌جانبه‌دارد، کنفرانس مسکو رویکردی باز و چندجانبه‌را دنبال می‌کند. کنفرانس مونیخ اغلب به دنبال انکار واقعیت چندقطبی و بازگرداندن جهان به یک نظم تک‌قطبی است که در آن منافع غرب بر دیگر کشورها تحمیل می‌شود. اما کنفرانس مسکو، به‌ویژه پس از اجلاس موفق بریکس در کازان در اکتبر ۲۰۲۲، به‌عنوان یک پلتفرم بی‌طرف و فراگیری برای بحث در باره مسائل امنیتی ظاهر شده‌است. از منظر ایران، این تمایز اهمیت ویژه‌ای دارد. تهران، که سال‌هاست از سیاست‌های یک‌جانبه‌گرایانه غرب آسیب دیده، در کنفرانس مسکو فرصتی می‌بیند تا دیدگاه‌های خود را در باره لزوم ایجاد یک نظم جهانی عادلانه مطرح کند. این کنفرانس می‌تواند به تقویت همکاری‌های ایران با کشورهای غیر غربی، به‌ویژه در قالب سازمان‌هایی مانند بریکس و سازمان همکاری‌های شانگهای، کمک کند.

■ **بهره‌سخن**

کنفرانس امنیتی مسکو در می ۲۰۲۵، در حالی برگزار می‌شود که جهان در آستانه تحولات عمیقی قرار دارد. این نشست فرصتی بی‌نظیر برای ایران فراهم می‌کند تا در کنار دیگر کشورهای جهان، به بازتعریف معماری امنیت جهانی کمک کند. چالش‌های پیش روی ایران، از جمله مذاکرات هسته‌ای، تهدید مکانیسم ماشه از سوی اروپا و سیاست‌های تهاجمی دولت جدید آمریکا، نیازمند دیپلماسی فعال و هوشمندانه‌است. کنفرانس مسکو می‌تواند بستری برای تقویت ائتلاف‌های جدید و ارائه دیدگاه‌های ایران در برابر یک‌جانبه‌گرایی غرب باشد. در نهایت، این نشست نه تنها بر سیاست خارجی کشورهای شرکت‌کننده تأثیر خواهد گذاشت، بلکه می‌تواند گامی به‌سوی ایجاد نظمی جهانی باشد که در آن صدای همه ملت‌ها، از جمله ایران، شنیده شود.

بگیرد، مداخله فعال داشته باشد.

پوتین به‌وضوح تأکید کرده که جنگ با ایران راحل مناسبی نیست و باید از مسیر دیپلماتیک، ثبات در منطقه تأمین شود. اگر توافق حاصل شود روسیه برنده خواهد بود: هم جایگاه دیپلماتیکش تقویت می‌شود و هم می‌تواند در بازسازی اقتصادی ایران مشارکت کند. اگر شکست بخورد کرملین می‌کوشد تقصیر را به گردن آمریکا بیندازد و مسیر‌های جایگزین خود را با چین و متحدان این قلمرو جغرافیایی ادامه دهد. در هر دو حالت روسیه به دنبال نظمی جدید در حوزه پیرامونی خود است که در آن قدرت آمریکا مهار شده و بازیگرانی چون مسکو، تهران و یکن در تعیین سرنوشت منطقه دست بالا داشته باشند.

■ **سناریوهای آینده از منظر مسکو**

اگر توافق حاصل شود مسکو می‌تواند آن را به‌عنوان یک دستاورد دیپلماتیک معرفی کند؛ اما ایران نیز باید مراقب باشد تا با سایه این دستاورد، سهم راهبردی خود را در آینده منطقه‌ای حفظ کند. در چنین حالتی احتمال دارد روسیه امتیازات سیاسی یا اقتصادی از ایالات متحده درخواست کند؛ مثلاً لغو برخی تحریم‌ها یا پذیرش مواضع مسکو در سازمان ملل. از دید کرملین دستیابی به توافق باعث کاهش خطر جنگ خواهد شد هدفی که روسیه بارها از آن دفاع کرده‌است. بااین‌حال برخی تحلیل‌گران روس نگرانند که یک توافق موفق ممکن است انزوای ایران را کاهش دهد و وابستگی تهران به مسکو را کم‌رنگ کند. در آن صورت ایران ممکن است به شرکای جدیدی در حوزه امنیت و فناوری روی آورد و حضور مؤثر روسیه به‌عنوان بازیگر اصلی کم‌رنگ شود. اگر مذاکرات شکست بخورد؛ مسکو به‌شدت هرگونه حمله نظامی از سوی آمریکا با اسرائیل را محکوم خواهد کرد. زاخارووا در گذشته نیز هشدار داده بود که چنین حمله‌ای «افاجعبار» خواهد بود. در این سناریو مسکو ممکن است از بست‌رهای بین‌المللی مانند سازمان ملل یا گروه بریکس برای فشار بر واشنگتن استفاده کند و خود را در جایگاه یک بازیگر مسئول معرفی کند. هم‌زمان روابط راهبردی ایران و روسیه تقویت خواهد شد؛ زیرا هر دو کشور در برابر تهدید مشترک قرار می‌گیرند. اما این وضعیت خطرناک است؛ زیرا اگر تنش به درگیری نظامی مستقیم بین ایران و دشمنانش منجر شود روسیه ناچار خواهد شد در قبال تعهدات خود موضع‌گیری کند در حالی که پیمان ژانویه هیچ‌گونه بند دفاعی الزام‌آوری ندارد. این تنش می‌تواند کرملین را ناگزیر از مداخله کند به‌ویژه در سوره که نیروهای روس مستقر هستند و هرگونه درگیری در مرزهای اسرائیل با پاسخ‌سنگین همراه خواهد بود. از دید برخی تحلیل‌گران ادامه این روند ممکن است پیامدهای گسترده‌تری به همراه داشته باشد و ثبات نسبی روابط روسیه با اسرائیل و کشورهای عرب خلیج فارس را تهدید خواهد کرد.

■ **جمع‌بندی**

مذاکرات هسته‌ای ایران و آمریکا برای مسکو صحنه‌ای حساس است. کرملین تلاش می‌کند بدون آنکه گرفتار هزینه‌های یک درگیری مستقیم شود نقش یک موازنه‌بخش، یک شریک راهبردی برای تهران و یک مخالف مشروع آمریکا را ایفا کند. در صورت دستیابی به توافق روسیه می‌تواند مدتی پیروزی دیپلماسی شود و در صورت ناکامی فرصت دارد تا بحران را به زمینه‌ای برای فراگیری جبهه‌های مقاومت در برابر غرب تبدیل کند. هدف نهایی مسکو ایجاد نظمی جدید در خاورمیانه است که در آن حضور آمریکا محدود شود و روسیه همراه با چین و ایران تعیین‌کننده توازن قدرت باشند. بااین‌وجود، در جهانی پر از ابهام و محاسبات اشتباه حتی کرملین نیز مجبور است میان جاه‌طلبی و دشمنانش حرکت کند. در نهایت روسیه متحدی است که منافع خود را می‌سنجد نه همیشه منافع ما را. کشورمان ایران باید در طراحی مسیر مذاکرات ضمن بهره‌گیری از حمایت‌های تاکتیکی مسکو مراقب آن باشد که بازی در زمین روسیه به هزینه‌های بلندمدت برای منافع ملی‌اش تبدیل نشود.